

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
GRAFIČKI FAKULTET

Avangardni stilovi 20. stoljeća

Doc. dr. art. Vanda Jurković

Nikola Kozić

Zagreb, svibanj 2024.

Sadržaj

1.	UVOD.....	1
2.	KUBIZAM.....	2
2.1.	KARAKTERISTIKE KUBIZMA.....	2
2.2.	PREDSTAVNICI KUBIZMA.....	3
3.	FUTURIZAM	4
3.1.	KARAKTERISTIKE FUTURIZMA	4
3.2.	PREDSTAVNICI FUTURIZMA	5
4.	DADAIZAM.....	5
4.1.	KARAKTERISTIKE DADAIZMA.....	5
4.2.	PREDSTAVNICI DADAIZMA.....	6
5.	NADREALIZAM.....	6
5.1.	KARAKTERISTIKE NADREALIZMA	7
5.2.	PREDSTAVNICI NADREALIZMA.....	7
6.	EKSPRESIONIZAM.....	8
6.1.	KARAKTERISTIKE EKSPRESIONIZMA.....	8
6.2.	PREDSTAVNICI EKSPRESIONIZMA.....	9
7.	POP-ART.....	9
7.1.	KARAKTERISTIKE POP-ARTA	9
7.2.	PREDSTAVNICI POP-ARTA	10
8.	MINIMALIZAM.....	10
8.1.	KARAKTERISTIKE MINIMALIZMA.....	10
8.2.	PREDSTAVNICI MINIMALIZMA.....	11
9.	ZAKLJUČAK.....	12
10.	LITERATURA.....	13

1. UVOD

Avangarda je jedan od najvažnijih pokreta u povijesti umjetnosti, obuhvaćajući različite stilove i pravce koji su se pojavili u prvoj polovici 20. stoljeća. Njena bit leži u odbacivanju tradicionalnih formi i konvencija, teži inovacijama i eksperimentiranju u umjetničkom izražavanju. Avangarda se pojavila početkom 20. stoljeća u razdoblju brzih društvenih, političkih i tehnoloških promjena: industrijska revolucija, urbanizacija, politički nemiri, filozofski i znanstveni napredak, kulturni prevrati, internacionalizam... Ovi faktori omogućili su razvoj avangardnih pokreta poput futurizma, dadaizma, nadrealizma i kubizma, koji su preispitali i preoblikovali umjetnost putem radikalnih i eksperimentalnih pristupa. U likovno grafičku kulturu, avangarda je donijela velike promjene u grafičkom dizajnu, ilustraciji i vizualnim komunikacijama. Nadalje, važni su i ključne karakteristike avangarde, njen utjecaj na likovnu grafičku kulturu, te kako su avangardni umjetnici i pokreti, poput kubizma, futurizma, dadaizma i nadrealizma, redefinirali granice umjetničkog stvaralaštva i postavili temelje moderne grafičke umjetnosti.

2. KUBIZAM

Kubizam je avangardni pravac započet u Francuskoj 1908. godine. Njegovi počeci su vidljivi ranije u djelima Paula Cézannea. P. Cézanne francuski je slikar čije djelo predstavlja period impresionizma s kraja 19. stoljeća i kubizma početkom 20. stoljeća. Jedna od najznačajnijih osoba francuskog i europskog slikarstva, s presudnim utjecajem na njegov daljnji razvoj.

2.1. KARAKTERISTIKE KUBIZMA

Kubisti prikazuju bit motiva tako da ga razlažu na dijelove istovremeno naslikane iz različitih kutova gledanja. Prvi se koriste tehnikom kolaža novinskih isječaka, tekstila itd... Najistaknutije karakteristike kubizma su:

- Geometrijske forme: Umjetnici kubizma koriste geometrijske oblike poput kocki, valjaka i piramida kako bi prikazali objekte iz više perspektiva istovremeno.
- Razbijanje perspektive: Tradicionalna perspektiva je napuštena u korist prikazivanja objekata iz različitih kutova na jednoj ravnini, stvarajući fragmentirani i višeslojni izgled.
- Apstraktnost: kubistička djela često odstupaju od realističnog prikaza, naglašavajući apstraktne forme i stilizirane prikaze.
- Redukcija boje: umjetnici kubizma često koriste ograničenu paletu boja, fokusirajući se na zemljane tonove poput smeđe, sive i zelene, kako bi naglasili forme i strukture umjesto boja.
- Kolaž: uvođenje tehnike kolaža, gdje su dijelovi novina, papira, tkanine i drugih materijala integrirani u sliku, kako bi se stvorio složeniji vizualni efekt.
- Fokus na strukturu i oblik: umjesto da se koncentriraju na detalje i teksture, kubisti naglašavaju osnovne strukture i oblike objekata.
- Analitički i sintetički kubizam: analitički kubizam je prva faza pokreta, karakterizirana detaljnom dekompozicijom objekata. Sintetički kubizam je kasnija faza koja uvodi kolaž i naglašava jednostavnije, više apstraktne forme.

2.2. PREDSTAVNICI KUBIZMA

Glavni predstavnici kubizma su: P. Picasso, G. Braque, J. Gris, F. Léger, R. i S. Delaunay, A. Lhote te A. Gleizes i teoretičar kubizma G. Apollinaire.

Pablo Picasso je jedan od najpriznatijih i najutjecajnijih umjetnika 20. stoljeća. Igrao je ključnu ulogu u razvoju kubizma. Picassova djela, poput "Les Femmes d'Alger" (1907.) i "Guernica" (1937.), prikazuju fragmentirane forme, višestruke perspektive i odmak od realističnih prikaza.

Slika 1: "Les Femmes d'Alger"- P.Picasso (1907.) Slika 2 : "Guernica"-P. Picasso (1937.)

3. FUTURIZAM

Futurizam je avangardni umjetnički i društveni pokret koji je nastao u Italiji početkom 20. stoljeća, oko 1909. godine, pod vodstvom pjesnika Filippa Tommasa Marinettija. F.T. Marinetti bio je talijanski pjesnik, publicist i teoretičar umjetničkog pokreta futurizma. Rođen je 1876. godine u Aleksandriji, Italija, a postao je poznat kao vođa futurističkog pokreta nakon objavljivanja futurističkog manifesta 1909. godine u kojem je Marinetti promovirao revolucionarne ideje o modernizmu, tehnologiji, brzini i nasilju. Marinetti je bio glasnik futurističkih ideala, promovirajući estetiku koja se protivila tradicionalnim umjetničkim normama i vrednovanjima. Njegov utjecaj na talijansku i svjetsku umjetnost bio je značajan, a njegove ideje i manifesti inspirirali su mnoge umjetnike diljem Europe i svijeta. Marinetti je bio i politički aktivan, podržavajući Mussolinijev fašizam tijekom 1920-ih i 1930-ih godina, što je dovelo do kritika i kontroverzi u njegovom kasnijem životu.

3.1. KARAKTERISTIKE FUTURIZMA

Futurizam je obuhvatio različite umjetničke forme, uključujući slikarstvo, skulpturu, književnost, kazalište i glazbu, te je imao značajan utjecaj na razvoj modernističkih pokreta u Europi. Ključne karakteristike futurizma su: zainteresiranost za brzinom i tehnologijom, odbacivanje prošlosti, prikaz pokreta i energije te naglasak na nasilje i rat. Mnogi umjetnici u slikarstvu se odriču naracije i treće dimenzije, nastoje uznemirenim linijama i međusobnim prožimanjem oblika i planova u kretanju ostvariti senzacije ritma modernog života. Odbacuju statičnost, rastavljaju oblike u prizmatične volumene i primjenjuju oštre kontraste jarkih boja.

3.2. PREDSTAVNICI FUTURIZMA

Nadalje, petorica mladih talijanskih slikara: Umberto Boccioni, Carlo Carrà, Luigi Russolo, Giacomo Balla i Gino Severini objavili su u Torinu (1910.) Manifest futurističkih slikara („Manifesto dei pittori futuristi“), u kojem se zalažu za Marinettijeve ideje i novu viziju svijeta.

Slika 3: U. Boccioni, „Dinamizam jednog biciklista“, 1913., Milano

4. DADAIZAM

Dadaizam ili „Dada“ je avangardni umjetnički pokret osnovan 1916. godine. Zasnovan je oko skupine umjetnika u ciriškom Cabaretu Voltaire. Od 1917. izlazi časopis „Dada“, koji je u trećem broju objavio dadaistički manifest. U ozračju društvene i moralne krize I. svjetskog rata dadaizam odbacuje mimetičku koncepciju stvaralaštva i raskida s tradicijama akademske i (malo)građanske umjetnosti.

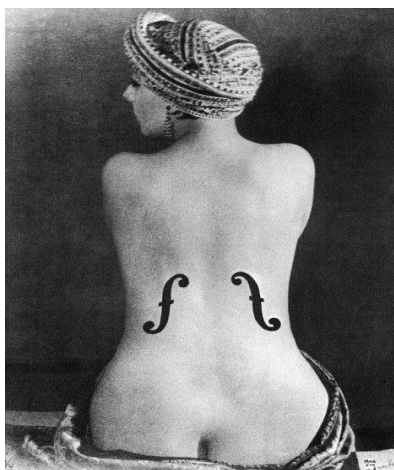
4.1. KARAKTERISTIKE DADAIZMA

Glavne tehnike i karakteristike dadaizma su: anti-umjetnost, odbacivanje tradicije, kolaž i ready-made, satira, performans i manifestacije i isticanje slučajnosti. Dadaizam je bio internacionalni pokret koji je okupljao umjetnike iz različitih dijelova svijeta, potičući razmjenu ideja i suradnju na globalnoj razini. Ove karakteristike dadaizma često su rezultirale radikalnim i kontroverznim djelima koja su izazivala javnost i preispitivala prirodu umjetnosti i društva.

4.2. PREDSTAVNICI DADAIZMA

Osnivači su dolazili iz Njemačke (Emmy Hennings, H. Ball, R. Huelsenbeck) i Rumunjske (T. Tzara, Marcel Janco). Priključili su se pokretu i autori s izložbe Armory Show (New York, 1913: F. Picabia, M. Duchamp, Man Ray), a druga središta imao je u Berlinu (J. Heartfield, G. Grosz, R. Hausmann, H. Richter, W. Mehring), Kölnu (H. Arp, M. Ernst), Hannoveru (K. Schwitters) i Parizu (budući nadrealisti A. Breton, L. Aragon, P. Éluard).

Oko 1922. aktivnost pokreta slabi, a većina pripadnika, osobito u Francuskoj, usmjeruje se prema nadrealizmu. Dadaizam je nakon II. svjetskog rata utjecao na nastanak i razvoj novih umjetničkih pokreta (pop-art, konceptualna umjetnost, neodada i dr.).

Slika 4: Man Ray, „Ingresova violina“, Milano, Zbirka Luciano Anselmino

Slika 5: Marcel Duchamp- "Pisoar" (1917.)

5. NADREALIZAM

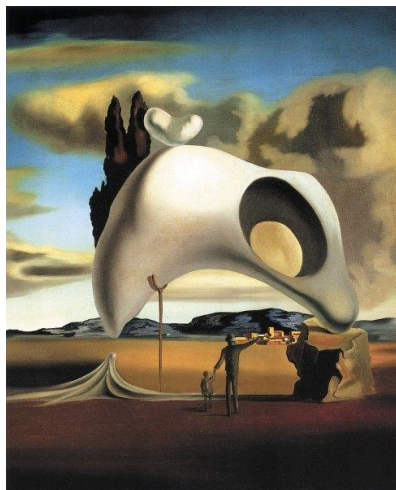
Nadrealizam je umjetnički smjer koji se javlja 1920. u Francuskoj. Smjer koji teži spontanomu, neracionalnom bilježenju podsvjesnih doživljaja. Na nadrealističko slikarstvo značajno je utjecala psihoanalitička metoda S. Freuda, slikarstvo H. Boscha, G. Arcimbolda, F. Goye i O. Redona, simbolizam, dadaizam i metafizičko slikarstvo. Nadrealistična umjetnost često je obilježena neobičnim, nestvarnim ili nadrealnim elementima, koji prelaze granice racionalnog i predočavaju svjetove snova ili podsvjesnog.

5.1. KARAKTERISTIKE NADREALIZMA

Glavne karakteristike nadrealizma su: automatizam, simbolizam i metafora, kombiniranje različitih stilova, istraživanje nesvjesnog...

5.2. PREDSTAVNICI NADREALIZMA

Između dva svjetska rata djeluju slikari nadrealisti. U svojim slikama spajaju u stvarnosti nespojive motive dajući im novi oblik ili prostor koji često ima izvorište u snovima ili podsvijesti, fantaziji. Najistaknutiji umjetnici nadrealizma su: Salvador Dalí (španjolski slikar poznat po svojim nadrealističkim slikama koje obiluju bizarnim, nestvarnim scenama i detaljima.), René Magritte (belgijanski slikar poznat po svojim slikama koje istražuju odnos između riječi i slika te postavljaju pitanja o prirodi stvarnosti.), Joan Miró (španjolski slikar i kipar čiji su radovi karakterizirani apstraktnim oblicima, geometrijskim figurama i vedrim bojama.), Max Ernst (njemački slikar i kipar koji je eksperimentirao s različitim tehnikama poput kolaža i frottagea te je stvorio brojna nadrealistička djela inspirirana snovima i podsvjesnosti.), André Masson (francuski slikar poznat po svojim radovima koji su istraživali nesvjesne procese i psihičke fenomene.), Yves Tanguy (francuski slikar čiji su radovi često prikazivali pustinjske pejzaže s bizarnim stijenama i oblicima.)

Slika 6: Salvador Felipe Jacinto, "Atavistički rudimenti nakon kiše", Madrid, Museo Español de Arte Contemporáneo

6. EKSPRESIONIZAM

Umjetnički i književni smjer koji je najveći zamah doživio između 1910. i 1925. na njemačkom prostoru. Pramac je karakterističan jer slikari kontrastima jakih boja i iskrivljenim oblicima prikazuju vlastito unutarnje viđanje svijeta, tj. emocije i to najčešće mračne. Također, ovaj period su okarakterizirale i skupine umjetnika koje su nastale za vrijeme ekspresionizma. Neke od njih su ekspresionistička skupina „Most“ koja je nastala 1905. te ekspresionistička skupina „Plavi jahač“ koja je nastala 1911. godine.

6.1. KARAKTERISTIKE EKSPRESIONIZMA

Ekspresionizam se u prvom redu iskazao u slikarstvu i grafici. Uz slikarstvo, u kojem je do izražaja došla krajnja sloboda i anti-naturalistička interpretacija kolorizma, grafika je bila naročito prikladno sredstvo da se uznemirenom linijom i oštrim suprotstavljanjem crnoga bijelomu realiziraju groteskni, vizionarski, tragični motivi. Karakteristike koje obilježavaju ekspresionizam su: ekspresivnost u potezima, socijalna kritika, kaotičnost, odbacivanje tradicionalnih umjetničkih normi itd...

6.2. PREDSTAVNICI EKSPRESIONIZMA

Početak ekspresionizma u likovnim umjetnosti veže se uz osnutak grupe „Die Brücke“ u Dresdenu 1905. (E. Heckel, L. Kirchner i K. Schmidt-Rottluff, E. Nolde, M. Pechstein, O. Müller), a u Münchenu 1912. osnovana je umjetnička grupa „Der Blaue Reiter“ (V. Kandinski, Gabriele Münter, A. Jawlenski, F. Marc, A. Macke). Uz navedene grupe u njemačkom se slikarstvu pojavljuju oko 1910. istaknute umjetničke ličnosti kao P. Klee, A. Kubin, O. Dix, G. Grosz, M. Beckmann, Paula Modersohn-Becker i dr., koji u svojem ranom razdoblju pripadaju općemu pokretu ekspresionizma, a ujedno traže, svatko na svoj način, vlastite putove ili se vežu uz različite nove pokrete. Međutim, jedan od najistaknutijih slikara ovog razdoblja definitivno je Edvard Munch. E. Munch je jedan od začetnika ekspresionističkoga likovnoga izraza ,osobito u Njemačkoj i skandinavskim zemljama.

Slika 7: Edvard Munch, Krik, 1893.

7. POP-ART

Pop-art je umjetnički pravac 50.-ih godina 20.st. u kojem umjetnici poticaj pronalaze u motivima predmeta masovne potrošnje, ujedno izjednačuju vrijednost stripa, dizajna, reklame i novinske fotografije s tradicionalnim umjetničkim slikama.

7.1. KARAKTERISTIKE POP-ARTA

Najistaknutije karakteristike pop-arta su: korištenje popularnih motiva, masovna kultura (svakodnevni predmete i ikone), korištenje izražajnih tehnika, živopisnih boja, ironije i humora, anti-elitizam te komercijalni aspekt.

7.2. PREDSTAVNICI POP-ARTA

Istaknuti su predstavnici u Engleskoj D. Hockney, Richard Hamilton, A. Jones i Peter Phillips, a u SAD-u C. Th. Oldenburg, R. Lichtenstein, A. Warhol, J. Rosenquist, T. Wesselmann i G. Segal. U hrvatskoj umjetnosti 1960-ih i 1970-ih pop-artu su bliski S. Jančić, R. Janjić Jobo, Ivan Stančić, Slavko Grčko i Ervin Hotko.

Slika 8: A. Warhol, "Shot Red Marilyn", 1964.

Slika 9: R. Lichtenstein, „Pow!“, 1965., Aachen, Ludwig Forum

8. MINIMALIZAM

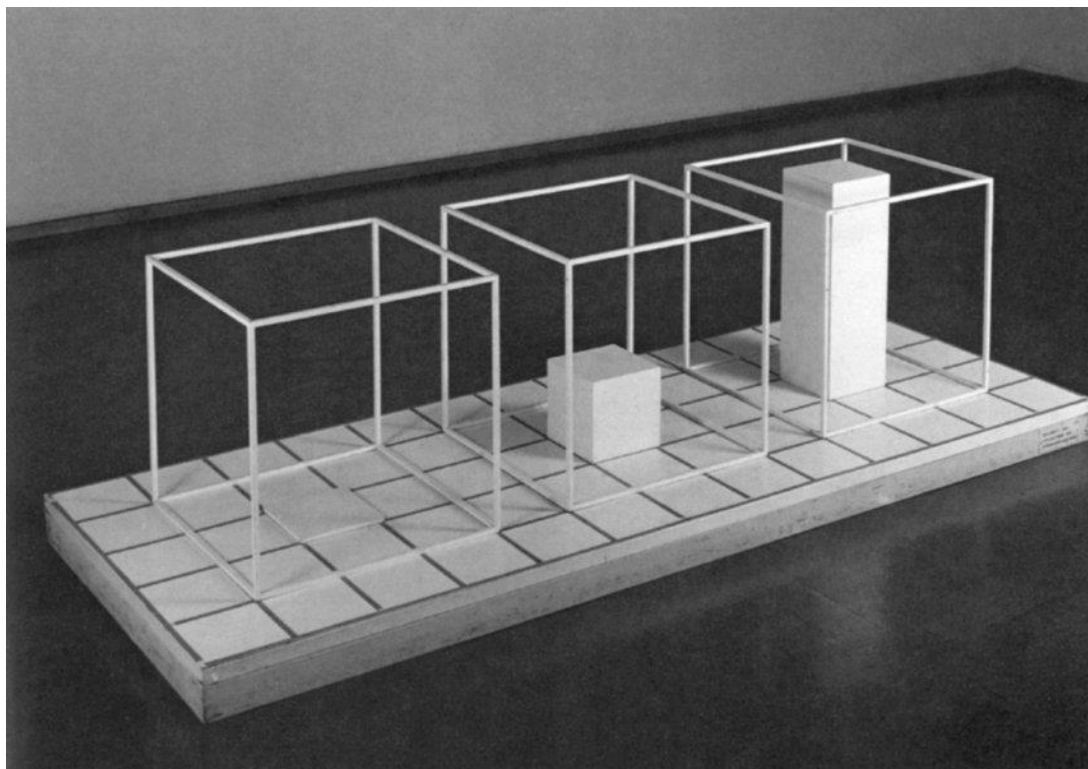
Umjetnički pravac druge polovice 20. stoljeća u kojem umjetnici odbacuju ideju umjetnosti kao osobnog izraza osjećaja umjetnika i svaku simboliku. Ovo razdoblje je okarakterizirano slikama čije plohe podsjećaju na geometrijske sheme te gledatelj treba estetski vrednovati isključivo preko samog izgleda tih geometrijskih shema.

8.1. KARAKTERISTIKE MINIMALIZMA

Najčešće se koriste čisti geometrijski oblici, redukcija boja, odbacivanje, komentiranje društva, osobni izraz umjetnika. Zasnovan je na stvaranju predmeta, slika i kipova čija je vrijednost isključivo estetskog karaktera. Minimalisti su svoje djelovanje ograničili na manipulaciju elemenata kao što su boja, tonovi, oblici, linije i tekstura.

8.2. PREDSTAVNICI MINIMALIZMA

Glavni predstavnici minimalizma su: B. Newman, D. Judd, R. Morris, Dan Flavin, M. Louis, a u Hrvatskoj M. Galić, Lj. Šibenik, E. Feller i B. Vlahović.

Slika 10: S. Le Witt, „3 Part Set 789 (B)“, 1968., Köln, Wallraf-Richartz Museum

9. ZAKLJUČAK

Avangardni stilovi 20. stoljeća predstavljaju ključnu fazu u razvoju moderne umjetnosti, donoseći radikalne promjene i inovacije koje su redefinirale granice umjetničkog izraza. Kroz pokrete poput kubizma, futurizma, dadaizma, nadrealizma, ekspresionizma, pop-art i minimalizma, avangarda je omogućila umjetnicima da istražuju nove forme, tehnike i koncepte, često odbacujući tradicionalne norme i konvencije.

Kubizam je uveo fragmentaciju i višestruke perspektive, pružajući novi način viđenja stvarnosti. Futurizam je slavio brzinu i tehnologiju, dok je dadaizam izazivao konvencionalne pojmove umjetnosti kroz anti-umjetničke stavove i eksperimentalne tehnike. Nadrealizam je istraživao podsvjesno i snove, stvarajući nadrealne i simboličke svjetove. Ekspresionizam je izražavao unutarnje emocije i socijalne kritike kroz snažne boje i iskrivljene oblike. Pop-art je kombinirao elemente popularne kulture i potrošačkog društva, dok je minimalizam naglašavao redukciju i čiste geometrijske oblike.

Ovi stilovi ne samo da su redefinirali umjetnost u 20. stoljeću, već su također postavili temelje za mnoge suvremene umjetničke prakse. Njihov utjecaj može se vidjeti u brojnim aspektima današnje vizualne kulture, od grafičkog dizajna do suvremene umjetnosti. Kroz eksperimentiranje i inovacije, avangardni umjetnici su otvorili nove horizonte za izražavanje i percepciju, ostavljajući neizbrisiv trag u povijesti umjetnosti.

Avangarda je bila i ostaje simbol slobode, kreativnosti i hrabrosti u suočavanju s novim izazovima, potičući umjetnike i danas da istražuju nepoznate teritorije i preispituju granice vlastite kreativnosti. U kontekstu likovno grafičke kulture, avangardni pokreti su donijeli značajne promjene u načinu na koji percipiramo i stvaramo umjetnost, čime su postali neizostavni dio povijesti i razvoja umjetničkog izražavanja.

10. LITERATURA

1. avangarda. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://enciklopedija.hr/clanak/avangarda>)
2. minimalna umjetnost. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://enciklopedija.hr/clanak/minimalna-umjetnost>)
3. pop-art. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/pop-art>)
4. Munch, Edvard. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://enciklopedija.hr/clanak/munch-edvard>)
5. ekspresionizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://enciklopedija.hr/clanak/ekspresionizam>)
6. Dalí, Salvador Felipe Jacinto. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://enciklopedija.hr/clanak/dali-salvador-felipe-jacinto>)
7. nadrealizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/nadrealizam>)
8. dadaizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://enciklopedija.hr/clanak/dadaizam>)
9. uturizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://enciklopedija.hr/clanak/futurizam>)
10. kubizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/kubizam>)
11. Šobat A., Nazor D., Mijatović J., Kosec M., Bilušić Z., „POGLED, POTEZ“-udžbenik likovne kulture za osmi razred osnovne škole, Profil Klett d.o.o., Zagreb, Hrvatska, 2018.
12. Bousfield K. G., Salamon J., Vučković M., „LIKOVNA UMJETNOST 1“-udžbenik likovne umjetnosti u prvom razredu srednje škole, Školska knjiga, Zagreb, Hrvatska, srpanj 2019.